

NEMZETI SZÖVETSÉG

A MAGYAR JOBBOLDAL SZERVEZETRENDSZERE

BÉKÉS MÁRTON

Különösen a rendszerváltoztatás után 35 évvel és a Nemzeti Együttműködés Rendszerének immáron 15. évében járva érdemes elgondolkodni azon, hogy a 2010 és 2024 közötti időszak bizonyosan az 1989/90 óta érvényesülő demokrácia legfontosabb eseménye, de egyben olyan történelmi mintázatok folytatója is, amelyek a modern Magyarország – kis megszakítással – egész 1867 és 1944 közötti korszakát jellemezték. Ez nemcsak politikátörténeti párhuzamokat, hanem történetpolitikai összefüggéseket is feltár előttünk. Arról van szó, hogy a domináns pártiság és a hosszú kormányzás maradandónak bizonyuló történelmi modellje mellé most is egy nagy nemzeti vállalkozás célkitűzése és a mögötte meghúzódó osztársadalmi konszenzus kívánalma társul. Ennek megvalósítását márpedig szellemi és politikai, kulturális és társadalmi, azaz elméleti és gyakorlati szinten egyaránt képviselni kell, a kettőt pedig integrálni szükséges. Az a történelmi erő, amely képes mindezt végrehajtani, nem más, mint a magyar jobboldal, amelynek évszázados gondolati hagyománya, pártokból és társadalmi mozgalmakból álló szervezetrendszere, országvezetésre képes politikai vezérkara, szervesen fejlődött értelmisége és tartalékokkal rendelkező szavazóbázisa egyaránt adott. További bővülése a választások megnyerésén túl arra képesíti, hogy kellő felhatalmazással képviselje a nemzet egészének ügyét, azaz a *nemzeti maximumot*.

SZÖVETSÉGI POLITIKA

Minden politikai erőt saját szilárdsága mellett szövetségesei tesznek igazán erőssé, mely kettő összefügg, hiszen a vonzerő az integrációs erőből és a konszenzusteremtő képességéből fakad. Ez az, ami olyan gravitációs mezőt alakít ki körülötte, hogy politikai, társadalmi és kulturális kohéziót képes teremteni. A politikai erők – értve alattuk a pártokat, társadalmi mozgalmakat és értelmiségi köröket is – fontos jellemzője, hogy mennyire vonzóak, inkluzívak más vagy legalábbis részben más csoportok számára.¹

A sikeres szövetségi politika lényege, hogy egyfelől helyes arányt állít föl a taktikai és a stratégiai szint közt, rangsorolva a rövid távú politikai és a hosszú távú történelmi szempontok között, másfelől pedig, hogy mindezt egy szilárd

¹ Vö. CSIZMADIA ERVIN: *Liberalizmus: egy szuper-eszme és szövetségesei. I–II. rész.* Új egyenlőség, 2024. március 19. és 24.

Modern nemzet – Gróf Andrássy Gyula 2016-ban felállított lovasszobra az Országház mellett, mögötte a 2024. augusztus 20-i nemzeti ünnepre gyakorló helikopter
(Békés Márton felvétele)

Fúzió – William F. Buckley Jr. lapszerkesztő és Ronald Reagan kaliforniai kormányzó 1967-ben (Flickr)

mag körül elrendezve teszi. Ebből két további dolog következik: az első, hogy alapvetően a természetes szövetségesekre kell koncentrálni, aztán keresni a szabad vegyértéket, a második pedig, hogy a szövetségi rendszer magvaul egy szellemi és politikai szempontból, de azt is mondhatnánk, hogy kulturális és társadalmi tekintetben egyaránt vezető erő szolgál. Amint Antonio Gramsci fogalmazott letartóztatása előtti utolsó, már kéziratban maradt írásában, amely *A déli kérdés néhány aspektusa* címet kapta, egy csoport, adott esetben éppenséggel az észak-olaszországi munkásság, „oly mértékben lehet vezető [...], amilyen mértékben sikerül megteremtenie az osztályszövetségek rendszerét”, ehhez pedig az kell, hogy más osztályok, speciálisan a délolasz parasztság érdekeinek képviselőjét is vállalja, bizalmukat elnyerje és támogatásukat megszerezze.² Ez már átvezet minket a szövetségi politika és az országos politika területén egyaránt használatos legfőbb fogalomhoz, azaz a hegemoniához, amely úgy az együttműködő társadalmi csoportok, azaz a „történelmi blokk” tagjai között, mint az egész nemzet fölött értelmezhető, és közelebből a politikai uralom és a szellemi vezetés szerves egységét jelenti. Jó, ha tudjuk, hogy „a hegemonia létrejöttének feltétele a vezetésre való képesség – a konszenzus elnyerésének értelmében”.³ A hegemoniának ez a létfontosságú összetevője alakítja ki a Gramsci által megfogalmazott „politikai-szellemi fölényt” kettősét.⁴

A sikeres szövetségi politika jó példája a hidegháborús amerikai jobboldal egyesülése, amely egyben a külső fenyegetés elmúltával bekövetkező kudarcot is demonstrálja, amit ez esetben az váltott ki, hogy 1989–91 után nem voltak képesek sem összetartani, sem vonzerőt gyakorolni, sem pedig az egész amerikai nemzetnek szóló új ígéretet megfogalmazni. A 20. század első évtizedének ún. „progresszív korszaka”, aztán az I. világháborús wilsonizmus, a rá következő eszmeszegény republikánus izolacionizmus, végül a New Deal kora és az újabb világháború intervencionizmusa olyan fél évszázadot jelentett, amelyben sem nagyformátumú jobboldali párvezető, sem széles körű republikánus mozgalom, sem vibráló konzervativizmus nem akadt, sőt a jobboldal önként korlátozta magát az üzleti élet intézgetésére, és mintha maga is osztotta volna

2 Antonio GRAMSCI: *A déli kérdés néhány aspektusa* [1926] = Uő: *Politikai írások (1916–1926)* vál. Szabó Tibor, ford. FARKAS Mária és társai, Kossuth, Bp. 1985. 234. és 241.

3 FELLEGI Tamás László: A hegemonia-konceptió Gramsci felfogásában. *Társadalomtudományi Közlemények*, 1982/3. 444.

4 Antonio GRAMSCI: *Válaszút a pedagógiában*. szerk. Mario Alighiero MANACORDA, ford. BÓLYAI Imréné, Akadémiai, Bp. 1979. 56.

a túoldal népszerű nézetét, mely szerint a konzervativizmus Amerikában nem több „ingerlékeny mentális gesztusnál, amely egy eszmére szeretne hasonlítani” (Lionel Trilling). De nem segített az sem, hogy a jobboldal eleve széttagolt volt, kapcsolatok nélküli közegében szervezetlenül oscilláltak a keleti parti egyetemeken okoskodó anarchokapitalisták, a régi vágású déli agráriusok, a megszállásból konzervatívok és a John Birch Society heves antikommunistái. A tábornok végül a szovjet fenyegetés külső-belső veszélyei rántották össze, a nagy szintézist pedig Frank S. Meyer – a William F. Buckley Jr. által vezetett *National Review* exkommunista-libertárius szerkesztője – fogalmazta meg *Szabadság, hagyomány, konzervativizmus* című esszéjében, amelyet a Russell Kirk-féle *Modern Age* közölt 1960 őszen (már ez is micsoda együttállás!). A politikai stratégia – röviden: az amerikai konzervativizmus összes árnyalatának egyesítése a hazai baloldal és a szovjetek ellen – nem volt minden politikafilozófiai és eszmetörténeti alap nélkül, sőt. Meyer szerint a Nyugat nagy teljesítménye az ész és a hagyomány, a szabadság és a rend, az egyén jogai és a közös erények egyensúlyba hozatala, amelytől az európai fejlődést eltért, az amerikai Alapító Atyák viszont még emlékeztek rá. Ebből származtatta kora konzervativizmusának két részre hasadását: a libertáriusok és a tradicionalisták elválását, akik a 19. századi Európából örökölt számos félreértés anakronisztikus képviselője mellett nem ismerik föl – itt jön a kritika –, hogy közös ellenséggel néznek szembe, mégpedig a kollektívizmus és az állampártiság forradalmával. Ezzel szemben mindkettő képviselheti a saját – közös töről fakadó, mára némileg eltérő, de egymással termékeny párbeszédre képes – elképzelését, amely a maga módján és területén száll szembe a szocializmus és a kommunizmus szabadság- és hagyományellenes Leviatánjával. Mint írta:

„A libertáriusok és a tradicionalisták közötti hangsúlykülönbségeket nem lehet, de nem is kell figyelmen kívül hagyni, sem pedig sajnálkozni fölöttük. A konzervativizmus nem valamiféle monolitikus párt. Feladatunk az, hogy a nyugati hagyomány 19. századi kettészakadását gyümölcsöző párbeszédrel legyőzzük [...] Tisztában vagyok vele, hogy amit mondok, azt eklektikusága miatt kritizálják majd, és a saját elvek elfojtására tett erőfeszítésnek értékelik. Csakhogy itt nem a libertárius konzervatív vagy a tradicionalista konzervatív sajátos meggyőződésének félretételéről van szó, hanem arról, hogy a kortárs kollektivist liberalizmussal szemben egyetlen közös frontot alkossanak.”⁵

E doktrína elnevezése a fúzionalizmus, ami három ideológiai csoportot: a tradicionalisták (*social conservatives*), a szabadpiachívók és a külügyi héják egyesülését jelentette. Ezt tükrözte vissza az a társadalmi koalíció, amely az Egyesült Államok közepén élőkön túl a partvidékek lakosságára, a Délre, a nagyvárosi munkásságra és a Demokrata Párt jobbszárnyára is vonzást tudott gyakorolni, és végül a '80-as években hatalomra juttatta Ronald Reagant. Jól kitalált és évtizedeken keresztül épített politikai projektről beszélünk, amely fölmerte, hogy a II. világháború utáni három nagy jobboldali áramlat közös nevezőre hozása szükséges, mégpedig egyetlen, mindegyikük által vállalható közös ügygel.⁶ Az antikommunizmus egységesítő hatásával semmi sem vehette föl a versenyt, hiszen a kommunizmus mindhárom csoport sajátos identitását sértette, így benne megegyezni nem elvadásnak számított, hanem örömteli kompromisszumnak, hiszen „a kommunizmus legyőzése olyan ellenséget jelentett, amelynek legyőzése minden konzervatív közös célja lett”, ami kellő erővel bírva „hátterbe szorított minden egyéb politikai különbséget közöttük”.⁷ A Szovjetunió bukása

**politikai uralom
és szellemi vezetés
szerves egysége**

5 Frank S. MEYER: *Freedom, Tradition, Conservatism* [1960] = Uő: *Defense of Freedom. A Conservative Credo*. Regnery, Chicago, 1962.

6 George H. NASH: *The Conservative Intellectual Movement in America since 1945*. Intercollegiate Studies Institute, Wilmington, 1998. 74.

7 ORBÁN Anita: *Az antikommunizmus hatása az amerikai konzervativizmusra*. Hamvas Intézet, Bp. 2003. 22. és 56.

után azonban a jobboldali tábor egységben tartó és saját körein kívül is szimpátiát keltő üzenet nem fogalmazódott meg, a neokonzervatívok, a paleokonzervatívok, a populisták és a libertáriusok ismét külön utakon folytatták.

Az eszmei egyezés persze csak a győzelem egyik, bár nem jelentéktelen feltétele, a sikeres szövetségépítés bizonyítéka kétségkívül a szavazatmaximalizálási képesség. Ehhez a belső szilárdság fenntartásán kívül olyan képesség kell, amely a megszavazók megtartásán kívül peremszavazók csatlakozását váltja ki, sőt a rajtuk is túl – akár a másik táborban – lévők számára is vonzerővel rendelkezik. A sikeres pártszövetségek (működjenek egy konkrét párton belül, mint a hajdani republikánus tábor, vagy pártszövetség formájában, mint a Fidesz–KDNP) többnyire két-három komponens egyesítéséből születnek, látens vagy nagyon is valóságos koalíciókat képeznek, és gravitációs erejükkel távolabbra is kihatnak. Röviden: egy nagy néppártban benne van három-négy kisebb párt, és olyanok is szavaznak rá, akik maguk sem gondolták volna. Láthatjuk, a szövetségi politika valójában a nemzeti szintű politika fraktálja.

A szövetségi politika tanulságait az eddigi magyar választások alapján is leszűrhetjük. Ha csak a látens kétpártrendszer éveit nézzük, vagyis az 1994 és 2010 közötti választásokat, akkor azt látjuk, hogy a rendszerváltoztatás utáni első ciklus hárompólusú berendezkedése és a „centrális politikai erőter” kialakulása között 1994-ben, 1998-ban, 2002-ben és 2006-ban is az az oldal alakíthatott kormányt, amelyik vezető ereje mellé parlamenti többségét bezáró kisebb szövetségest tudott toborozni. A széttagolt jobboldallal szemben az MSZP–SZDSZ-koalíció létrejötté 72 százalékos (!) többséget jelentett Horn Gyula mögött, az ezredfordulós „polgári kormányt” az Antall-koalícióból talpon maradt kisgazdáknak és az MDF maradékának a Fidesz mellé társulása tette lehetővé, amint a szocialisták is a szabaddemokratáknak köszönhették 2002-es ismételt visszatérésüket és 2006-os hatalomban maradásukat.

a szövetségi politika az országos politika fraktálja

MAGYAR JOBBOLDALI TÖRZSSZÖVETSÉG⁸

A politikai jobboldal és az általánosságban értett konzervativizmus inherens sokfélesége természetéből fakadóan kedvez a platformok sokaságának, de egy nagy eszme, valamilyen közös nemzeti projekt, történelmi hivatásvállalás híján a megosztottság kialakulásának is. Hasonlót láthatunk a modern francia jobboldal esetében is. René Rémond 1954-ben írott könyve, amely 1815-től az algériai háború kitöréséig követte végig a francia jobboldal fejlődéstörténetét, három főbb csoportot különített el: 1) orleanisták, akiktől a liberális jobboldal ered, 2) bonapartisták, azaz a cezarisztikus, autoriter-plebiszciter megoldások hívei, végül 3) a katolikus legitimisták, más néven reakciós ellenforradalmárok.⁹ Mindhárom csoport történetileg létező, politikai kultúrájában jól megragadható áramlat, amelyek bizonyos időszakokban országosan meghatározóak tudtak lenni: a jobbközép javarészt nemzeti-liberális politikát vitt, III. Napóleon és De Gaulle tekintélyelvű és ugyanakkor népszavazásos rendszer megtestesítői voltak, a Vichy-rezsim pedig, dacára „nemzeti forradalmat” hirdető jelszavának, az ellenforradalmi hagyományt folytatta. A különböző hagyományok, tájegységek és politikai eljárások itt igencsak megnehezítik az összefogást, már csak a történelmi genealógia okán is, gondoljunk bele: mennyire nehéz lehet azoknak az egymással homlokegyenest ellenkező örökséget cipelőeknek a jelenkori egyesülése, akiknek politika- és eszmetörténelmi fölmenői 1789 és 1870 között minden lehetséges variációban szemben álltak egymással, mint Bourbonok, Orléans-iak és Bonaparték. A francia jobboldal egysége valójában De Gaulle lemondása óta nem is állt helyre, amely a köztársasági elnökségért folytatott versenyekben is kifejeződik: egyik-másik relatíve nagy jobboldali párt mellett

⁸ A „jobboldali törzsszövetség” szókapcsolatra lásd bővebben: Békés Márton: Moszkva tér-konzervatívok. Jobbklkikk, 2012. április 20. <<http://jobbklkikk.hu/index.php?Cikk=743>>.

⁹ Alain de BENOIST: *Die Konservative Revolution in Frankreich = Die Konservative Revolution in Europa*. szerk. Karheinz WEISSMANN, Institut für Staatspolitik, Schnellroda, 2013. 140–141.

Nemzeti forradalom –
 Honoré Daumier
Üdvözlnek a halálba menők
 című rajza a porosz–francia
 háború idején, 1870
 (Szépművészeti Múzeum)

mindig akad egy-egy kisközepes frakció, hogy aztán mindkettő alulmaradjon a túloldalon így vagy úgy, de a végén mindig összefogó liberális–baloldali blokkal szemben. A három jobboldalba most is behelyettesíthetők a Republikánusok, Le Pen asszony Nemzeti Tömörülése és a Zémour-féle Rekonkvizsta.

A magyar jobboldal a rendszerváltoztatástól kezdve igen sokszínű volt, és közös elvek mentén való egyesülésének megkezdésére a kétezres évekig várni kellett. A 2002-es vereség tanulságainak leszűrése, az „egy a tábor, egy a zászló” jelszavának sokrétű érvényesítése, majd a 2006–2010 közötti válságra adott társadalmi-politikai válaszok kezdeményezése vezetett el a szervezett – kívül egységes, belül továbbra is sokszínű – jobboldal létrejöttéhez. A 2010-től 2022-ig kormányon töltött tizenkét év további társadalmi és ideológiai csoportok magához vonzását eredményezte, amelyben a gazdasági intézkedések, a társadalompolitikai üzenetek és a szellemi építkezés egyaránt szerepet játszott. A 2022–24 között eltelt időszak, különösen a 2024-es félidei kettős választások

Centrális erőter –

Gróf Tisza István és ellenfelei egy általa körbefolyt szigetként ábrázolva 1904-ben (Borsszem Jankó, 1904. november 27.)

tanulságainak leszűrése és a belátható közelségbe kerülő 2026-os országgyűlési választásokra való fölkészülés tekintetében, a szövetségi politikának a nemzeti közép kiszélesítése értelmében való mélyítését diktálja. De ne szaladjunk ennyire előre!

Három jobboldali tábor

A modern magyar jobboldaliság történelmi-társadalmi típusai alapvetően három nagy táborra oszthatók: 1) keresztény jobboldal, 2) polgári jobboldal és 3) nemzeti jobboldal. Nevük egyenlő legfontosabbnak ítélt ügyük zászlajának feliratával. Ezeket a csoportokat egészíti ki és tapad olykor egyik-másik főbb irányzathoz a népi és a szociális jobboldal. A kiegyezéstől a Horthy-korszak végéig (1867–1944), majd a rövid életű demokratikus kísérlet idején (1945–48), végül a rendszerváltoztatás megindításától, azaz 1988-tól kezdve egészen mostanáig végigkövethető a három csoport jól megkülönböztethető, de egymással konvergáló eszméinek útja és gyakorlati politikájának története. E három tábor fúziója hozta létre azt a széles közepet, amelyen társadalmi, politikai és kulturális értelemben a Nemzeti Együttműködés Rendszere nyugszik. Ez a modell legjobban a törzsszövetség metaforájával írható le, hiszen a honfoglaló magyarok törzsi szerveződésének mintájára erre is áll, hogy az egyes törzsek néhány alapvető érték és közös cél mentén úgy egyesülnek, hogy megtartják saját szállásterületüket. E szervezeti modell sikerességét a különálló csoportok autonómiája adja és a centrumát alkotó derékhadának tőkesúlya biztosítja.

Anélkül, hogy eszme- és politikatörténeti leckét mondanánk föl, a magyar jobboldal egyes táborainak történeti genealógiájára és eszmei hagyományaira azért érdemes bővebben kitérni, mert kiválóan megmutatja, hogy a mai állapot szerves történelmi fejlődés eredménye. Mindezek előtt annyit szükséges még megemlíteni, hogy a magyar jobboldal keresztmetszetileg is vizsgálható, és még csak nem is a szokványos radikális–mérsékelt párosítás mentén, bár ez sem volna eredmény nélküli, hanem úgy, hogy mely árnyalatok a tradicionalisták és melyek modernisták, az arisztokratikus vagy a polgári felfogáshoz állnak-e közelebb, de az összetétel akár a katolikus–protestáns ellentétpár mentén is értelmezhető.¹⁰ Ám ezek a felosztások inkább keresztbe metszik őket, mintsem hozzájárulnának az egyes táborok pontosabb körberajzolásához, hiszen a keresztény jobboldal például többnyire katolikus volt, ám arisztokratikus és polgári szárnnyal is rendelkezett, tradicionalizmusát pedig sok esetben modernizációs javaslatokkal vegyítette.

a magyar jobboldal
szerves történelmi
fejlődés eredménye

Polgári korszak (1867–1944)

1867 után a mindenkori kormánypárt (Szabadelvű Párt, Nemzeti Munkapárt) a polgári-nemzeti konszenzusra épült, melynek egyaránt része volt a kiegyezés kereteinek megőrzése, sőt bővítése, valamint az 1825–48 között elkezdett és az áprilisi törvényekkel biztosított vívmányok továbbfejlesztése. Ez volt a polgári nemzet koncepciója. Már a reformkor második felében fölmerült a gondolata, sőt 1846-ban az első (!) magyar pártként meg is alakult a „fontolva haladó” Konzervatív Párt; folytatása az önkényuralom alatt (olykor bécsi, máskor vármegyei) búvópatakként hatott, majd 1867 után több formában is felszínre bukkan, hol a '67-es rendszer mellett, de a liberalizmus ellen ágálva (Jobboldali Ellenzék), hol pedig a liberalizáló egyházügyi törvények miatt felekezeti alapra helyezkedve (Katolikus Néppárt). A polgári és a nemzeti táborokat egyesítő kormánypártok mellett a keresztény jobboldal táborá markánsan kidomborodik, hiszen mindkét megnevezett konzervatív ellenzéki párt a politikai katolicizmus talaján állott. Sőt, a Katolikus Néppárt felekezeti hovatartozásán túl a nevében azt is kifejezte, hogy a magyar *Gründerzeit* ellentmondásaira, amelyek a 19. század utolsó harmadában kerültek felszínre, olyan megoldásokat kínál, amelyek a polgári konszenzus mentén nem, de népi és szociális talajon annál inkább értelmezhetők voltak. A politikai vezetésről azt mondhatnánk röviden, hogy a Tiszák Magyarországon a jobboldali ellenzéket is a történelmi családok (Apponyi, Sennyey, Zichy) fiai irányították.

10 Vö. SIMON János: *A politikai elit újjászülető konzervativizmusa a kilencvenes években = Uő: A demokrácia sokszínű elmélete és gyakorlata. Liberalizmus, konzervativizmus és populizmus.* CEPoliti, Bp. 2023. 104.

A Horthy-korszakban a nagy nemzeti kormánypárt már minden irányzatot magába olvasztott, legharmonikusabb módon az 1920-as évek konszolidációja idején, főleg, hogy Bethlen István kormányában akadtak mérsékelt legitimisták, sőt 1922-ben két kisebb keresztény frakció társulásának hála kormányozhatott 64 százalékos parlamenti többség birtokában, 1926-ban viszont egyedül is a mandátumok közel 70 százalékát kapta, de ezt a hozzá csatlakozó legitimisták segítségével 83 és fél százalékra növelte. Az 1919 óta létező Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP) 1922-ben egyesült az Országos Kisgazda- és Földműves Párttal, majd felvette a Keresztény-Keresztyén Földműves-, Kisgazda- és Polgári Párt nevet (rövidebben: Egységes Párt). 1919 és 1932 között tehát már az elnevezés szintjén is teljes nemzeti koncentrációra törekedtek, a három főbb tábor mindegyikét néven nevezték a KNEP-ben, illetve az Egységes Párt hosszabb változatában. Az egyes jobboldali táborok mindegyikét megtaláljuk a Horthy-korszak negyedszázadában, hol kormánypárti, hol ellenzéki oldalon. A korábbi polgári konszenzus most is élt, de halványodott, a keresztény és nemzeti oldalak viszont markánsan jelen voltak, akár rendszer-, sőt korszakjelzőként funkcionálva (*keresztény-nemzeti*). Ellenzéki oldalon a legkülönbözőbb politikai vegyületekkel van dolgunk: a legitimisták leginkább a mérsékelt keresztény és a polgári tábort ötvözték (Keresztény Nemzeti Gazdasági Párt, Keresztény Gazdasági és Szociális Párt), a kisgazdák a népit és a nemzetit, a népiek háza táján egyszerre jelent meg a szociális és a népi dimenzió, *nota bene* a mozgalom jobb- és balszéle mellett valódi jellegadója harmadikutas centruma volt. Az alkotmányos jobboldali ellenzék, vagyis a legitimisták 1934 és 1944 között olyan vezetőt mutathattak föl gróf Sigray Antal személyében, aki a jobboldal keresztény, polgári és nemzeti mondanivalói mellett ötvözni tudta a konstruktivitást az elvszerűséggel.

A II. világháború végétől a kommunista diktatúra nyílttá válásáig (1944–1948)

A szűkre és az évek előrehaladtával még szűkebbre szabott II. világháború utáni magyar demokrácia alapító polgári pártjai voltaképpen ugyanazok voltak, amelyek a megelőző korszak közepén-végén már létrejöttek, méghozzá éppen az akkori népi- és keresztény-nemzeti pártok körül: az 1930-ban létrejött Független Kisgazda Pártról és a keresztényszociális mozgalom környezetéből induló, 1943–44-ben megalakított Keresztény Demokrata Néppártról, annak is Demokrata Néppárt nevű utódjáról van szó. Ezek szolgáltak az 1945–48 közötti kényszer-nagykoalíciókban részt vevő FKgP és az egyciklusnyi időre ellenzéki szerepet betöltő DNP magjául. Előbbit, azaz a kisgazdapártot a magyar történelem belső fejlődése rendelte arra, hogy a II. világháború után betöltse a nemzeti centrumot, de az ismert külső okok miatt ez nem következett be, pedig 1945-ben előbb a helyhatósági választásokat – méghozzá Budapesten belül is – megnyerte, a novemberi nemzetgyűlésin pedig 57 százalékot kapott, amely a parlamenti helyek egy hóján 60 százalékára jogosította. Utóbbi párt már modern néppártnak számított, határozott világnézeti karakterrel és cselekvési tervvel (*Győri program*. 1947). Rajtuk kívül más jobboldali pártok is alakultak és próbáltak élni a szűkre szabott demokratikus lehetőségekkel, legyenek akár a keresztény (Keresztény Női Tábor), a polgári (Magyar Szabadság Pártja) vagy a nemzeti tábor tagjai (Magyar Függetlenségi Párt). Az 1945–48 közötti években egy sor talentumos ember vezette a jobboldali ellenzéki pártokat (Barankovics István, Pfeiffer Zoltán, Slachta Margit, Sulyok Dezső). A szovjet megszállás alatt és a készülődő diktatúra idején nem adatott lehetőség arra, hogy a jobboldali táborok összefogjanak és koncentrálják erejüket egy nagy keresztény-polgári-nemzeti néppártban, pedig még az 1947-es (elcsalt, manipulált, módosított végeredményű) választásokon is úgy állt a helyzet, hogy a Baloldali Blokk három pártja a mandátumok 49 százalékot kapta, a kisgazdák, a kereszténydemokraták és a nevezett három kisebb pedig együtt 44-et (a maradékon két liberális frakció, azaz a polgári demokraták és polgári radikálisok, valamint egy öt héttel a választások előtt alakult renegát centrista formáció osztozott).

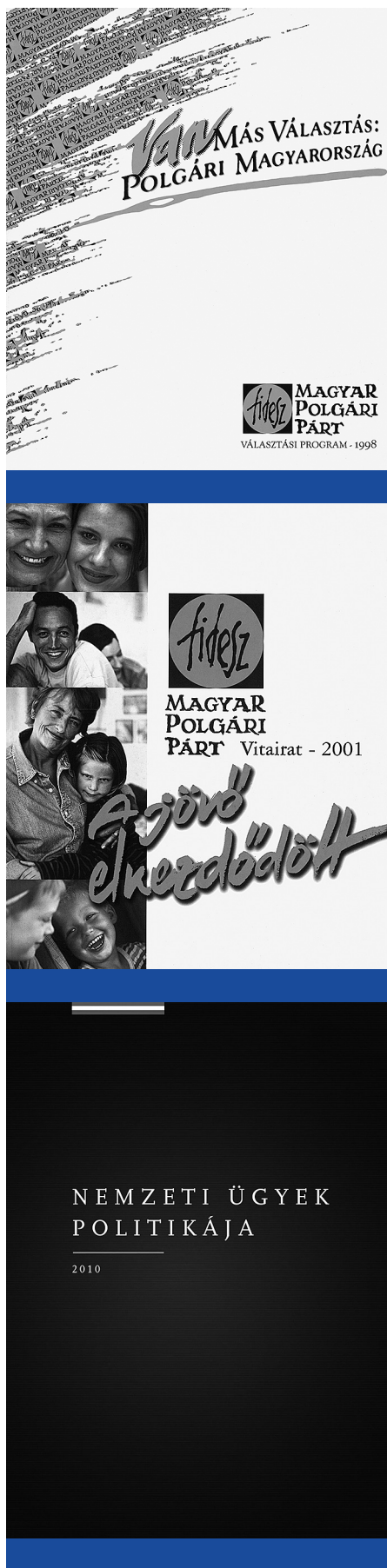

A rendszerváltoztatástól napjainkig

A rendszerváltoztatás idején is érvényesült a magyar jobboldaliság addigi hagyománya: a jogelődjeik révén régre visszanyúló történelmi pártok ebben a rendszerváltásban is részt vettek, hiszen 1989-ben az FKgP és a KDNP is újjáalakult, ugyanakkor a széttagoaltság szintén fölütötte fejét, amely 1989-től kezdve egészen a kétezres évek elejéig-közepéig jellemző maradt. A kisgazdapárt és a kereszténydemokraták a maguk természetességével hordozták a jobboldal

Demokratikus kísérlet –
Politikai felhívás kihelyezése
1946-ban a Döbrentei téren
álló, felrobbantott
Gömbös-szobor talapzatára
(Fortepan / Berkó Pál)

Nemzeti forgatókönyv – A magyar jobboldal programjai: *Van más választás: Polgári Magyarország* (1998), *A jövő elkezdődött* (2001) és *Nemzeti ügyek politikája* (2010)

nemzeti és a keresztény táborainak folytonosságát, előbbi a népi, utóbbi pedig piacgazdaság-elképzelésével a szociális dimenziót is vállalva. Az 1990-es első szabad választást végül a három fő irányzatot teljes egészében integráló MDF nyerte, amely újfent a nagy nemzeti kormánypártok örökösének mutatkozott, és ezt jelszavaiban is kifejezte (*MDF többség – nemzeti egység, Mi nem mások ellen, a nemzetért vagyunk, Nyugodt erő*). A népi szárny jelen volt a párt alapításakor, a szociális pedig a rajnai kapitalizmus modelljébe vegyült. A keresztény–polgári–nemzeti kormánykoalíció (MDF–FKgP–KDNP) ezzel felállt, parlamenti ellenzékét egy baloldali (MSZP) és egy liberális párt (SZDSZ), illetve a radikális Fidesz adta; előbbieket – szintén réges-régi hagyományoknak megfelelően – az 1991-ben kezdeményezett Demokratikus Charta keretei között elkezdtek közeledni egymáshoz, utóbbi pedig eleinte harmadikutas álláspontot foglalt el. Az MDF-ben 1988–93 között valóban benne volt a hagyományos magyar nagy nemzeti kormánypárt potenciálja, főleg, hogy önmagában megvalósította az ehhez szükséges szövetségi politizálást. A rendszerváltoztatás kezdeményezése idején, a kerekasztal-tárgyalások alatt, a kampányoláskor és az Antall-kormány során valóban úgy állt a helyzet, hogy a hajdani baloldali blokk örökösei és a nemzeti centrum álltak szemben egymással. Utóbbiról úgy írt Csurka István, hogy az MDF az „a nemzeti centrum, amelynek éppen úgy van keresztény szárnya, mint népi és egykori parasztpártian szocialista elkötelezettségű irányzata”, és ez az a nemzeti közép, amelyiknek ideológiai tekintetben legalább annyira „alapeleme a nemzeti liberalizmus”, mint amennyire a „népnemzeti szárny [képezi] alapját.”¹¹ Szerkezeti értelemben tehát az MDF népi-nemzeti törzse mellé egy nemzeti-liberális és egy keresztény-nemzeti oldalág társult.

A '90-es évek első harmadában annak esélye is megvolt, hogy a konzervativizmus és a liberalizmus – nemzeti alapú – szintézise folytatódjék, mégpedig a már régóta ismert polgári-nemzeti konszenzus keretében – legalábbis Tőkéczi László erre utalt a hazai jobboldal szellemi forrásvidékét elsőként föltáró, 1993-ban rendezett konferencián.¹² Ez a szellemi-politikai kiskoalíció bővült az évtized közepére-végére nagykoalícióvá. 1996-ban a magyar konzervativizmus négy ágát (ókonzervatívok, agrárkonzervatívok, politikai katolicizmus, liberális konzervativizmus) föltáró írásában úgy fogalmazott, hogy a szervesen fejlődött, eklektikus szintézis alapja leginkább az utóbbi lehet, hiszen az „erősen nemzeti szellemű és érzelmű”, nyitott a hazai modernizációra, és nem szélsőséges.¹³ 1998-ban pedig azzal egészítette ki, hogy miután „a népi gondolat szomszédos az értékonzervativizmus polgári irányzataival”, hiszen ezek „értékvilága tulajdonképpen mindig rokonságban állt”, így „a (plebejus) népi politika és képviselői [...] végleg átkerültek az értékonzervatív polgári gondolkodás táborába”.¹⁴ Kijelenthető tehát, hogy 1988 és 1998 között lassan, de biztosan közeledett egymáshoz a jobboldal három nagy táborára és két kisebb szárnyára.

11 CSURKA István: *Néhány gondolat a rendszerváltozás két esztendeje és az MDF új programja kapcsán* [1992] (6. kiad.) Magyar Út Körök Mozgalom, Bp. 2002. 23., 37. és 50.

12 TÖKÉCZKI László: *Liberális konzervativizmus Magyarországon (1867–1938) = Magyar konzervativizmus. Hagyomány és jelenkor.* szerk. TÖKÉCZKI László, Batthyány Lajos Alapítvány, Bp. 1994.

13 TÖKÉCZKI László: A mai magyar konzervativizmus forrásai. *Hitel*, 1996/augusztus.

14 TÖKÉCZKI László: Folyóirat a „politikai időben”. *Hitel*, 1998/november. 32–33.

A szellemi koncentráció mellett a pártpolitikai konvergencia is zajlott. Az 1994-es választáson a posztkommunista–neoliberális blokk nem kevesebb mint 72 százalékos mandátumtöbbséget szerzett, a támogatásában megfeleződött, sőt bomlásnak indult MDF középre húzódott, annál is inkább, mert 1993-ban kivált belőle a nemzeti radikális MIÉP, a kisgazdapárt rátalált populista hangjára, a KDNP és a Fidesz egyaránt 379 ezer szavazatot kapott (előző eredményükhöz képest ez itt 60 ezerrel jobbat, ott ugyanennyivel kevesebbet jelentett), előbbi 1996-ban szétesett, utóbbi viszont 1995-től kezdve megújult: konzervatív fordulatot végrehajtva felvette a Magyar Polgári Párt melléknevet, és fokozatosan jobbközép párttá vált. Ez annyira sikeresnek bizonyult, hogy 1998-ban már a Fidesz körül alakult meg a rendszerváltoztatás utáni második jobbközép kormánykoalíció, Fidesz–FKgP–MDF összetételben. Ezzel olyan politikai együttes jött létre, amelyben a magot a polgári jobboldal alkotta, ami kedvező modell lehetett volna, csak hogy szövetségesei a szárnyakat nem voltak képesek biztosítani: önmagukban sem képviseltek meghatározott tábort, az egész képletből pedig hiányzott a keresztény jobboldal.

Az ezredfordulós „polgári Magyarország” koncepciója (*A jövő elkezdődött*, 2001) a 2002-es választási vereség után, a 2010-ig tartó ellenzéki időszakban szervezen kiszélesedett. Ez volt az a nagy építkezési munka, amely a pártpolitikai, mozgalmi és értelmiségi mezőben egyaránt végbement, és a 2006 őszi önkormányzati választásoktól kezdve a 2008 tavaszi szociális népszavazáson át a 2009 nyarán tartott európai parlamenti választásokig a szavazatszámokban is jól láthatóan győzelmeskedni tudott. Ebben az időben a Fidesz mint jobboldali erő széltében-hosszában növekedett: 2002-ben elindult a polgári körök mozgalma, 2003-ban Magyar Polgári Szövetség kiegészítő név alatt megkezdte a néppárttá válást, 2004-ben nemzeti petíciót indított, 2005-ben frakciószövetségre lépett a KDNP-vel, 2006-ban kezdeményezte a szociális népszavazást, és egy sor szervezettel kötött megállapodást (Lungo Drom, MAGOSZ, MKDSZ, Nemzeti Fórum, Vállalkozók Pártja). A két rendszerváltó jobboldali párt mellől időközben elmaradt az FKgP és az MDF: előbbi leszámizta magát, és már 2002-ben kiesett a parlamentből, utóbbi elvesztette jobbszárnyát, és 2006-tól kezdve a centrumon keresztül 2009-re – pozicionális értelemben – megérkezett a baloldalra. A kétezres évek második felére a Fidesz–KDNP, amely egy szélesebb körű keresztény–polgári–nemzeti társadalmi szövetség pártpolitikai ereje volt, ideológiai tekintetben magához tudta vonzani a népi és szociális jobboldalt is, amit a 2008-as népszavazás megnyerése fényesen igazolt. Ez a koncentráció szó szerint a jobboldal minden árnyalatának összefogását hirdette (*egy a tábor, egy a zászló*). Nem csoda, ha a kétezres években a Fidesz előbb megörökölte az MDF városi értelmiségi szavazóit és az FKgP vidéki bázisát, aztán maga mellett tartotta a keresztény attitűddel rendelkezőket, majd a szociális népszavazással képes volt magához vonzani a szocialista tábor egy részét, miközben a szabadelvű szavazókra is vonzást gyakorolt.¹⁵ Ezzel sikerült pártszervezeti, mozgalmi és értelmiségi szinten egyaránt összefogni a magyar jobboldal minden árnyalatát, és olyan programmal kormányra lépni, amely lezárva a posztkommunizmus korszakát, megnyit egy újat (*A nemzeti ügyek politikája*, 2010). A 2010-es években ezek mindegyikének megtartása mellé a 2013–14-es rezsicsökkentésnek és az illegális bevándorlás elleni 2015–16-os küzdelemnek hála újabb alsó középosztálybéli rétegeket toborzott. Mindez az évtizedek során megmaradó polgári–nemzeti karakter mellé markáns népi–szociális vonásokat társított (*plebejus fordulat*).

A Fidesz–KDNP megszavazóit kétmillió főre szokás becsülni, egy felmérés szerint a 2002 és 2021 között eltelt húsz évben plusz-mínusz 1,85 milliónyian voltak. A 2014–15 közötti kormányzati programok idején (határvédelem, rezsicsökkentés) készült társadalmi-politikai attitűdvizsgálat szerint ők öt csoportba

a hazai jobboldal egybetereli a keresztény, polgári és nemzeti tábort

15 Vö. MÉSZÁROS József – PINTÉR József – ROGÁCS Attila: *Kilenc választás Magyarországon. A centrális erőter kialakulása = Társadalmi riport 2022*. szerk. KOLOSI Tamás – SZELÉNYI Iván – TÓTH István György, TÁRKI, Bp. 2022.

voltak oszthatók. Ideológiai egyetértés miatt részlegesen, sokkal inkább megélhetési okból szimpatizált ötödrészüket a kormánypártokkal, ezen belül is az összes magiszavazó 1) legkisebb része, 5 százaléka volt urbánus fiatalember, aki önmagát nemzeti-liberálisnak határozta meg (ők a polgári jobboldal legliberálisabb szárnya, a majdani „csalódott fideszesek”), és 2) 16 százaléka volt olyan apolitikus aktív kereső, aki családalapítás-otthonteremtés közepette választotta őket. Ezen felül három olyan csoportot találunk, amelyek tökéletesen megfelelnek a jobboldal három nagy táborának, íme: 3) a magiszavazók pontosan negyede volt vidéki, vallásos, idősebb, alacsonyabb végzettségű ember, közöttük bizonyára az egykori kisgazdákkal (ez volna a keresztény jobboldal, kiegészülve a népi és szociális szárnyakkal), következnek 4) a maguk szűk negyedrésszel a polgári középosztály tudatosan konzervatív rétegei, köztük volt MIÉP-szavazókkal (íme, a nemzeti jobboldal), végül a magiszavazók több mint negyedét adták 5) mérsékelten konzervatív közép- és felső középosztálybéli (a polgári jobboldal túlnyomó része).¹⁶

Vessük mindezt össze azzal, hogy 2010-ben 2,7, négy évvel később, 2014-ben 2,2, aztán 2018-ban 2,8 millió ember szavazott a pártszövetségre, majd 2022-ben a kormánypártok listájára 3 millió 60 ezren voksoltak, ami azt jelenti, hogy az 1,8–2 milliós magon túl még legalább fél- vagy inkább egymillió peremszavazóval számolhatunk, sőt a 2008-as szociális, a 2016-os bevándorlással kapcsolatos és a 2022-es gyermekvédelmi népszavazáson sorrendben 3 millió 386 ezren, 3 millió 362 ezren és 3 millió 610–721 ezren osztották álláspontjukat. A számokból látható, hogy a magiszavazókon túli rétegek megnyerésének képessége mindig is nagy volt: 2002 óta a Fidesz-listára szavazók közül többnyire 5–10 százalék volt a különbség a magiszavazók és a peremszavazók között, vagyis legjobb esetben a szavazók tizede érkezett az állandó táboron kívülről; ám a 2022-es országgyűlési választáson a Fideszre szavazóknak már közel ötöde jött a magiszavazókon túlról.¹⁷

A magyar jobboldal *stratégiai szövetsége*, a „nemzeti nagykoalíció” (Orbán Viktor) 2010-ben, 2014-ben, 2018-ban és 2022-ben is kétharmados parlamenti felhatalmazást szerzett, az elmúlt szűk másfél évtized pedig bizonyosságot ad rá, hogy a rendszer három *differentia specificája* közül 1) működésmódja a klasszikus többségi demokráciának felel meg, 2) a kormányzás társadalomfilozófiája ötvözi a polgári és a népi alapot (közösségelvűség, *nemzeti együttműködés*), 3) ideológiai karaktere pedig szuverenista–kereszténydemokrata.

21. SZÁZADI KERESZTFRONT

A duális berendezkedés és a háromosztatúság különböző variációinak évtizedei jelentős törésvonalak mentén rendeződtek be, melyeket egyaránt megfoghatunk a kommunista múlthoz való viszonytal, a konzervatív–progresszív ellentétpár révén és a bal–jobb tengely mentén. A hagyományos ideológiák politikai témái és válaszai azonban manapság egyre kevésbé működnek, ami közhely, vagyis legalább annyira igaz, mint amennyire semmi sem következik belőle. Ideje hát új konstellációt felállítani, ami úgy ötvözi a korábbi ellentéteket, hogy magasabb szintre emeli őket, ugyanakkor merészen keresztbe is metszi egyiket-másikat, hogy újrakeresse a konfliktus–konszenzus lehetőségeket.

Vegyünk egy nagy lélegzetet, és mondjuk ki a régóta érlelődő fölismerést: a francia forradalomtól a közép- és kelet-európai rendszerváltoztatásokig tartó kerek kétszáz év (1789–1989) uralkodó ideológiái, azaz a liberalizmus, a szocializmus és a konzervativizmus, mindenesztül a modernitás projektjei voltak, annak ellentmondásaira kínáltak válaszokat, így a polgári társadalom és az industrializmus termékeinek kell őket tekintetünk – régi formájukban ma érvénytelenek. Saját(os) történelmi helyzetükben jelöltek világnézeti és egymáshoz képesti relációkat, amelyek egy jelentősen más korszakban egyszerűen már nem érvényesek. A bal- és a jobboldal ezeknél tágasabb gyűjtőfogalmak, hiszen

¹⁶ A Fidesz szavazói. Republikon Intézet, 2015. október 8.

¹⁷ A Fidesz magiszavazók 20 éve. Republikon Intézet, 2023. április

alapvető antropológiai hozzáállást írnak le, mégpedig az egyenlőség–egyenlőtlenség és a szabadság–tektély koordináta-rendszerében, ott is a mérsékelt–radikális pólusok közötti spektrumjelleggel.¹⁸

Panajotis Kondylis minden joggal állapította meg, hogy „a konzervativizmus egy konkrét, specifikus történelmi jelenség”, vagyis egy adott korhoz kötött, nem általános eszmei-politikai tényező. Ez alatt azt értette, hogy a 18. századi felvilágosodás, a francia forradalom és az ahhoz kapcsolható politikai, gazdasági, társadalmi és ideológiai események ellenmozgalma volt, és bár bír annál

Társadalmi alap –
Gróf Tisza István újrafelállított szobrának (Zala György, 1934) mellékalakjai 2014-ben (Istore)

¹⁸ Norberto BOBBIO: *Left and Right. The Significance of a Political Distinction*. University of Chicago Press, Chicago, 1996.

Nemzeti egység –
Budapesti tüntetés
az 1956-os forradalom idején
a mai Erzsébet körút
és a Király utca sarkán
(Fortepan / Juricza Tibor)

általánosabb ontológiai-antropológiai jellemzőkkel, a konzervativizmus, mint konzervativizmus, időhorizontja igencsak behatárolt. Ha van is általában vett, öröknek tételezhető Konzervativizmus, akkor annak csak időleges szakasza az a konzervativizmus, amely kitüntetetten a felvilágosodás és a francia forradalom ellen hadakozva forradalomellenes vagy egyenesen ellenforradalmi jelleget öltött. A görög gondolkodó esszéje végén erősebben is fogalmaz, és azt írja, hogy mint ideológia, a 18. század végi, 19. század elejei konzervativizmus az addig uralkodó csoportok hatalmának megtartását védelmezte, mégpedig az állam és egyház elválasztása és a gyáriparnak a mezőgazdaság fölébe kerekedése ellenében, vagyis a szekuláris industrializmus – vereséget szenvedett – ellenzékéként szolgált. Mint ilyen, „a konzervativizmus történelmi tartalma kimerült”, így pedig a társadalom- és eszmetörténet antikvárius érdeklődésén kívül nem tarthat számot aktuális vonatkozásra, legföljebb „metaforikus vagy polemikus-apologetikus értelemben”.¹⁹ Ennyiben a „konzervativizmus” a jobboldal gyermekbetegsége.

Mindez természetesen fokozottan elmondható a polgári forradalmak győztes ideológiájára, a liberalizmusra és a 19. század derekának nyugat-európai gazdasági-társadalmi körülményeinek leírásán alapuló marxizmusra (*A tőke* első kötete 1867-ben jelent meg), illetve az azon alapuló szocializmusra (*A Kommunista Párt kiáltványát* 1848-ban nyomtatták ki először). A szorosan vett konzervativizmus, az eredeti liberalizmus és a törölmetszett szocializmus voltaképpen egytől egyig a 19. század első felének, jóindulattal középső harmadának a termékei: az első története befejeződik a polgári társadalom kialakulásával, amikor a földbirtok elveszíti jelentőségét, a másodiké a győzelmével, hiszen emancipációs projektje ezzel véget ér, a harmadiké pedig az ellene való lázadásainak leverésével (a párizsi kommünt 1871-ben számolták föl brutálisan). Konzervatív áramlat, liberális rend és szocialista mozgalom természetesen

¹⁹ Panajotis KONDYLI: *Konservativismus. Geschichtlicher Gehalt und Untergang*. Clett-Kotta, Stuttgart, 1986.

utána is van, sőt a 20. században mindegyik másodvirágzását éli, de ez már nem az eredeti formában, sőt tartalommal történik, hogy az elmúlt harmincöt év politikai-ideológiai formációt már ne is hasonlítsuk hozzájuk.

Ráadásul az ideológiák közötti keveredés idejekorán elkezdődött: mi sem jellemzőbb, mint hogy a 20. század második felének sikeres európai néppártjai, legyenek bár kereszténydemokrata vagy szociáldemokrata gyűjtőpártok, mind osztozták a II. világháború utáni polgári liberális konszenzusra, a két nagy versengő brit párt pedig olyan sokat tanult egymástól, hogy Thatcher vonalát Tony Blair, azét pedig David Cameron folytatta – előbbit Tony Blairnek, utóbbit Blameronnak cikizték. Ez a hibriditás azóta csak fokozódott, ki javasolná például manapság, hogy színtiszta konzervatív, liberális vagy éppen szocialista gazdaságpolitikát folytasson az ország? A 21. században egyébként is „a jobboldali verseny és a baloldali együttműködés modernista dialektikája visszahúzódik” (Nick Land). A hagyományos, idejétmúlt ideológiák persze viszonyfogalomként vagy nosztalgikus értelemben továbbra is használhatók, de kell valami más, ami nemcsak jobban leírja a valóságot, hanem többséget is lehet mögé toborozni. A politika antagonisztikus természetéből fakadóan ez egy kétféle rendszer lesz, amely úgy ragadja meg jól korunk alapellentétét, hogy azért valamit megőriz a korábról ismert konfrontációkból. Mindez egy igen kreatív és dialektikus megoldást jelent, melynek révén olyan új szintézis születik, amely a korábbi törésvonalakat keresztbe metszi, az ellentéteket megszüntetve megőrzi (*Aufheben*), végezetül politikai értelemben „a 21. század szociális és gazdasági, nemzeti és globális kihívásaira adott válaszokat újratervezi”.²⁰

Ilyen felosztás már ismert: David Goodhart a Bárhol és a Valahol jól megtalálta fogalmával írta le a helyhez és az ott élők kultúrájához kötődő, illetve a világ fölött lebegő emberek közötti különbséget, Lothar Fritze pedig úgy véli, hogy egy individualista-univerzalista és egy kollektivist-partikuláris oldal között folyik a harc.²¹ Mindkét felosztás érvényes és igen aktuális, a könnyen megragadható politikai ellentét megfogalmazása helyett azonban szociológiai metaforákkal és társadalomtudományi fogalompárokkal dolgoznak. Tovább kell tehát mennünk. Az olyan kérdések, mint amelyek a nemzeti szuverenitás és a nemzeti kultúra körül forognak, megkönnyítik a politikailag relevánsabb fogalmak megtalálását. A mostani aktuális ügyek – a jogállamisági eljárásoktól kezdve a migráción át egészen a fegyverszállításig – voltaképpen egy *globalista-individualista és egy lokalista-közösségi hozzáállás közti ellentét kibontakozását demonstrálják*, amely szintetizálja az eddig ismert törésvonalakat, miközben megtisztítja őket korukhoz kötöttségüktől. Az, ami közösséghez és helyhez kötött, áll tehát az egyik oldalon, és amelyik egyénben és egyetemesben gondolkodik, a másikon. A két pólus belső koherenciája legalább annyira világos, mint diametrális ellentétük oka: összetartó emberi közösséget csak adott helyen tudunk elképzelni, mely kötődésnek megvannak a maguk biológiai, földrajzi, érzelmi és szellemi kapcsolatai (család, hazaszeretet, kultúra, nemzeti érzés), míg az ezektől való eloldódás parttalanná teszi az identitást, és csak individuális stratégiákat eredményez. Innen a fogalmi kettősök meghaladhatatlan alapellentéte, amely politikai oldalak tekintetében is artikulálódik: a baloldali-liberális pólus egyre inkább egy üzletileg és kulturálisan is globalista, egyénközpontú oldallá mutálódik, a jobboldal pedig a helyi érdekek és értékek pártjává formálódik, feladva korábbi osztályszempontjait. Ennek eredményét láttuk Nyugaton Trump elnökké választásában és a Brexitről szóló népszavazásban, idehaza pedig a Fidesz-szavazóréteg 2002 utáni átalakulásában-bővülésében. De idézhetjük a legutóbbi tübingi választások végeredményét is, ahol a kékgallérosok 47 százaléka választotta az AfD-t, míg a baloldal három pártja (a Linke, Sahra Wagenknecht Szövetsége és a szocdemek) ennek együttvéve (!) kapták a harmadát. Fontos

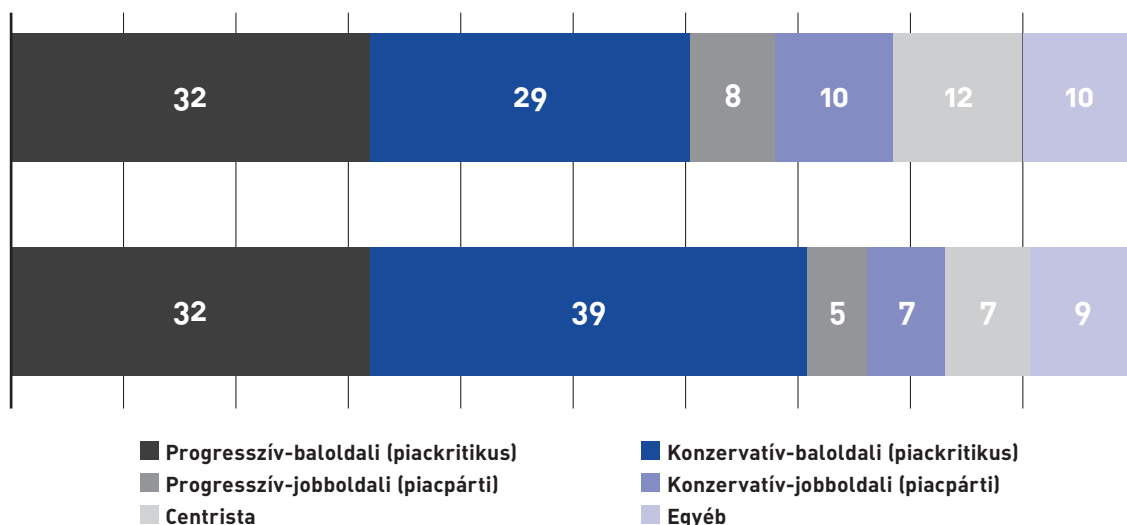
globalista-individualista és lokalista-közösségi ellentét

20 Benedikt KAISER: *Querfront*. Antaios Verlag, Schnellroda, 2017. 83. és 86.

21 Lásd bővebben: David GOODHART: *Úton hazafelé. A populista lázadás és a politika jövője*. ford. HORVÁTH Judit, Századvég, Bp. 2019. és Lothar FRITZE: *Kulturkampf. Moralischer Universalismus statt Selbstbehauptung?* Jungeuropa Verlag, Drezda, 2020.

A magyar társadalom négy fő értékrendcsoportjának változása 2018 és 2022 között

(Forrás: Magyarország értéktérképe 2022. Friedrich Ebert Stiftung–Policy Solutions, 2022. 20. ábra, 38. oldal)

szempont, hogy a lokális emancipációt célzó „korlátozott liberalizmus” (nemzeti liberalizmus, szabadelvűség) és a helyiérdekűsége túl nem menő baloldaliság (klasszikus szociáldemokrácia) nagyon könnyen integrálható abba a képletbe, amelybe a hagyományos népi-nemzeti elkötelezettség, a nacionalizmus-patriotizmus és a konzervativizmus természeténél fogva beletartozik.

A nagy ellentét hosszú frontvonalának legkönnyebben megragadható pontja a nemzet, amely egyszerre teljesíti a konfliktust megkonstruáló eltéréseket: a nemzet egy adott helyhez kötött, egyedi jellemzőkkel bíró közösség. A nemzet nem más, mint történelmi és egyszerre természetes, felettébb demokratikus, hiszen mindenki számára könnyen átélhető, jogilag is érvényes, politikailag reflektált csoport. Jó ideje támadás alatt áll, védelme ideológiákon fölül álló, sőt azokat alkalmasint egyesíteni is képes, olykor még a bal–jobb határvonást is fölülíró törekvés. A nemzet az a keret, melynek érdekképviselete mindenestül alkalmas egy természetes szövetség létrehozására. Ennek a lehető legszélesebb körű verziója a *nemzeti szövetség*, adott esetben mondjuk a kormánypártok népszerűségének további bővülésével (Magyar Nemzeti Szövetség).

A NEMZETI KÖZÉP

Folytassuk azokkal a 2022-es adatokkal, amelyek komplex elemzést nyújtottak a magyar társadalom, benne az egyes politikai oldalak értékrendjéről, amikor kombinálták egymással a gazdaságpolitikai felfogás (piacpárti és piackritikus) és a társadalmi-kulturális attitűd (progresszív vagy konzervatív) skáláit, mindkét változó között centrumot is meghatározva. A továbbiakban a két szélső értékre koncentrálunk (a két szám közül „kieső” rész a centrumfelfogás).²²

Az alapadatok a következők. Ami az egész társadalom értékrendjére vonatkozik, az az, hogy a magyarok 56 százaléka piackritikus, és csak 11 százalék piacbarát, az évek óta látható tendencia pedig a centrum bővülése, mégpedig a piackritika kárára, hiszen a piacpártiság eközben érdemben nem növekszik. A másik kérdésben úgy áll a helyzet, hogy 32 százalék progresszív, 35 százalék konzervatív, a változás pedig a konzervatív irányból tart a centrum felé. Míg a kormánypárti szavazók 49 százaléka piackritikus, 13 piacbarát, a kettő közötti centrumban 38 százaléknyan vannak, addig az ellenzéki táborban ezek az arányok a 61–10–29 százalékoknak felelnek meg. Kulturális tekintetben a Fidesz-

²² Magyarország értéktérképe 2022. szerk. BÍRÓ-NAGY András, Friedrich Ebert Stiftung–Policy Solutions, Bp. 2022.

szavazók 42 százaléka konzervatív, 20 százaléka progresszív, a maradék 38 százalék pedig közepén van, az ellenzéki pártok szavazói összetétele nem meglepő módon sorrendben a 25–50–25 számsorral adható meg.

A gazdasági és a kulturális tengelyek egymásra vetítéséből származtathatók a komplex értékrendek, amelyek a piackritikus–piacbarát és a progresszív–konzervatív koordináták négyféle keresztezését adják. A magyar társadalom négy szegmense így fest, zárójelben a nekik leginkább megfelelő pártokkal és lakosságon belüli arányszámukkal:

1. progresszív–piackritikus: az állami újraelosztás hívei, akik kulturálisan nyitottak, másnéven szociálliberálisok (LMP, MSZP, Párbeszéd), konstans módon nagyjából a társadalom harmada
2. progresszív–piacpárti: az egyenlőtlenségeket elfogadó szabadelvűek, Amerikában libertariánusnak neveznénk őket (Momentum, SZDSZ, Tiszta Párt), enyhén emelkedve 8%
3. konzervatív–piackritikusok: a hagyományos értékek és a szociális piacgazdaság, a gondoskodó állami hívei (Fidesz–KDNP, FKgP, MIÉP, Mi Hazánk), számuk csökken, kb. 29%
4. konzervatív–piacpárti: a hagyományos értékeket és a szabadpiacot kombináló „neokonzervatívok” (a kétezres évek MDF-je), kissé növekedve 10%

Szubjektív benyomásainkat megerősítik a számok: a kormánypárti szavazók között a többségi vélemény (34%) a piackritikus konzervativizmus, a második legnagyobb csoportot a progresszív–piackritikusok alkotják (21%), a két piacpárti nézet kisebbségben van: konzervatív–piacpárti 13%, progresszív–piacpárti 5%, a fennmaradó 28 százalék alkotja a centrumot vagy egyéb meggyőződést vall magáénak. Ellenzéki oldalon úgy fest a kép, hogy 49 százalékos többségben vannak a progresszív–piackritikusok, 14 százalék konzervatív–piackritikus, progresszív–piacpárti 12% és konzervatív–piacpárti 8%, közepén vagy kívül áll 17%. A legfontosabb összefüggés, hogy *a gazdasági felfogás jobban átjárható, az is piackritikus irányban, kulturális tekintetben kötöttebb a két oldal.*

Nem kell nagy fantázia, de szociológiai végzettség sem, hogy ezekből az adatokból kiolvassunk két tendenciát a magyar társadalomra vonatkozóan, amely inkább piackritikus és enyhén konzervatív (amit visszatükröz az is, hogy évek-évtizedek óta a magukat jobboldalinak meghatározók 50 százalék fölött vannak).

1) A társadalom jól látható többségében újraelosztás-párti, akiknek az aránya kismértékben csökken ugyan, de nem a piacpártiság, hanem a centrum javára. Ez mérséklődést jelent, ami összefüggésben állhat az elmúlt bő évtized középosztályosodásával, a társadalomnak egy nagyon jelentős része, több mint a fele, viszont továbbra is igényli az állami gondoskodást. 2) A magyar társadalom, ha lassan és ellenállással is, de a nyugat-európai tendenciák nyomában jár, amely leginkább a progresszív nézetek kismértékű terjedésében és a konzervatív nézet enyhe csökkenésében ölt testet, ezt elősegíti az urbánus környezet a maga szekuláris atomizáló-individualizáló hatásával (*a városi levegő szabaddá tesz*), valamint a közép- és felsőoktatásban eltöltött idő mennyisége, és vélhetően e kettő egymásra vetülésének eredménye a munkaerőpiacon. Röviden: a falusi ácsok többsége és a kisvárosi óvónők jelentős része a hagyományos életmód pártján áll, a budapesti HR-esek közül viszont szinte senki. E két változásból a jobboldali nemzeti szövetség további bővülésére vonatkozóan annyi biztosan leszűrhető, hogy a lokális-közösségi keret megtartása mellett a mérsékelt, de határozott szociálkonzervatív üzenet a legjobb ideológiai tér arra, hogy a nemzet közepét továbbra is képviselni lehessen. ■

mérsékelt, de határozott szociálkonzervatív üzenet